



כניסת שבת: 16:50
יציאת השבת: 17:54
לדעת ר"ת: 18:27

אורי וישעי



בית מדרש רב פעלים ע"ש מרן הרב יוסף חיים ז"ע בראשות כב' מו"ר הרב אורי סבן שליט"א
עורך: אלון ארביב ס"ט הערות ניתן לשגר לת"ד 613 נתניה-050-4136465 או בדוא"ל : alon@shtaygen.co.il

עמרת פז

התורה הקדושה מסבירה לנו מדוע הקב"ה לא הכניס את עם ישראל לארץ ישראל דרך ארץ פלישתים "כי קרוב הוא", ואם מנסים להסביר את פשט הדברים שדרך ארץ פלישתים היא הדרך הקצרה ביותר להגיע לארץ ישראל, אז אם כן, מה הבעיה שיכנסו בדרך זו, ואם נקשה על המשך הפסוק "כי אמר אלוקים פן ינחם העם בראותם מלחמה וישבו מצרימה", עדיין יקשה וכי עם ישראל "נלחם" נגד מצרים, הרי 'ה' ילחם ואתם תחישון", ואם נקשה שאולי הזכות לא תעמוד להם, הרי גם בעמלק מצווה משה את יהושע "בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק!" ואם כן, חוזרת הקושיא למקומה, מדוע שעם ישראל לא יכנס לארץ ישראל, וה' יתברך יבחר לנו יום אחד שבו נקבל את התורה, לדוגמא נקבל אותה בהר המוריה וכו'.

לתרוץ זה ניתן להסביר את דברי חז"ל במדרש: "אמר הקב"ה אם אני מכניסם לארץ מיד, זה פונה לכרמו וזה פונה לפרדסו ותורה מה תהא עליה?!" - הריני מוליכם במדבר ארבעים שנה עד שתהא התורה נבללת בגופם ואני מכניסם לארץ".

הכוונה שמטרת ההליכה במדבר תגרום שאש התורה תכנס היטב לבני ישראל, למרות חטאם בחטא המרגלים, היא היא המטרה לגרום שבמשך 40 שנה יזכו ללמוד תורה יום יום מפי משה אשר מקבלה מהגבורה, ולשון המדרש "נבללת בגופם", מהו ההסבר ללשון "נבללת"? ננסה להסביר בס"ד בהמשלה כמו שהגוף דורש מזון, לאף אחד לא צריך להזכיר שהוא צריך לאכול או לשתות. האדם שנברא בצלם ומבחינה רוחנית, יש בו מותר מן הבהמה זקוק הוא גם למזון רוחני. והיה זה טבעי אילו היה האדם מרגיש רעב למזון רוחני, לצערינו זה חסר לנו. ביחס לעתיד מצאנו בדברי הנביא: "והשלחתי רעב בארץ, לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דברי ה'" (עמוס ח'). זהו אולי כוונת חכמים "שתהא התורה נבללת" - שהרעב לתורה יהא טבעי כמו הרעב למזון גופני. ואולי משום כך כלל הקב"ה את צרכינו במדבר ארבעים שנה בלחם מן השמים שנבלל בגוף, להחדיר בנו את הרעב למזון רוחני, ודבר זה יכול להיעשות רק כשמשנה נמצא על ידם ולכן עם ישראל במדבר נקראו "דור דעה", ואילו היו ישראל נכנסים לארץ ישראל, ואף אם משה גם היה נכנס, כיצד ניתן בדיוק ניתן ללמד את עם ישראל תורה?! הרי אחד נמצא בצפון ואחד בדרום, מי ילך ללמוד תורה, ממי יקבלו מוסר וכו', לכן התורה חסה על ישראל באומרה "כי קרוב הוא", עם עולם לא הופך להיות מציאות שכזו אלא באמצעות העמל "דרך המדבר ים סוף", ואף גם בעזרת ה' בגאולה העולמית, בשביל הגאולה צריכים אנו לטיהור והזמן את שלו עושה בעבורנו.

"ולא נחם אלקים דרך ארץ פלישתים כי קרוב הוא" (יג, יז)

אומר הגאון בעל שפת אמת ז"ע, מן השמים רצו, שיוכלו בני ישראל אי-פעם לעבור דרכים שאינן כה חלקות וישרות, שיוכלו למצוא עיצה לעצמם ולהחזיק מעמד בתקופות מאוחרות, אפילו כאשר הדרך תהיה משובשת, עקלקלה ורחוקה...

"וחמשים עלו בני ישראל מארץ מצרים" (יג, יח)

אעפ"כ ששלח פרעה את בני ישראל למרות רצונו, עקב אותות ומופתים ויד חזקה, בכל זאת "התחפשו בני ישראל" בכלי הזין, כדי להוליך שולל את אומות העולם, שלא יגלו את סוד גבורות ישראל, שהם מנצחים בעזרת ניסים ונפלאות, אלא יהיו סבורים שזוהי מלחמת גבורה רגילה וממילא יבואו להילחם בהם בכח של רכב וסוסים וכלי זין- כי אז נצחונם של ישראל בטוח מראש.

זוהי גם כוונתו של הפסוק: "אשריך ישראל מי כמוך עם נושע בה' מגן עזרך ואשר חרב גאותיך"- ישועתך היא רק מאלקים, שהוא מגןך ועזרך, ואם לפעמים מתגאה אתה בחרב, הרי זה רק משום "ויכחשו אויביך לך"- למען יכחישו אויביך את ישועתך האמיתית, ולמען "ואתה על במותימו תדרוך"... ('קטורת סמים').

בני ישראל עלו חמושים, ומה יהיה כלי זינם?- עצמות יוסף, שכן זכותו של הצדיק מגינה על העם, ו"גדולים צדיקים במיתתן יותר מבחייהם". (תורת משה).

בני ישראל עסקו בביזת מצרים וצבירת זהב, ואילו משה עסק במצוות. לפיכך הרי זה "עמו", לפי שמצווה אדם לוקח עמו, ואילו זהב וכסף אין אדם לוקח עמו, אלא הם נשארים כאן- "לא ירד אחריו כבודו". (כלי יקר).

ראיה ראיה

אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד (בשלח יד-יג)

אל גדולי ישראל בפולין הובאה שאלה בלתי רגילה שעליה נתבקשו לפסוק הלכה: המדובר היה בשני אחים, שכל חייהם אהבו זה את זה ועסקו במסחר בשותפות, עד אשר פרצה ביניהם מריבה בעניני המסחר, וזו גררה בעקבותיה שנאה עמוקה. כה גדולה היתה השנאה שהשתררה בין השנים, עד כי אחד האחים נשבע בשבועה חמורה שאין להתירא כי לא יראה את פני אחיו לעולם!

לא עבר זמן רב והאח השני מת. אותו אח, שנשבע כי לעולם לא יראה את פני אחיו, התחרט על המריבה, וחפץ לראות פני אחיו המנוח ולבקש ממנו מחילה בטרם יקבר.

השאלה שהובאה בפני הרבנים היתה אפוא: האם השבועה, שנשבע לא לראות פני אחיו לעולם, חלה גם אחרי מותו של האח? ישבו גדולי ישראל על המדוכה, דנו בשאלה, הביאו הוכחות וראיות מהש"ס ומהפוסקים, אך לכלל דעה אחידה לא הגיעו!

ענין השאלה הגיע גם לאזניו של הנער יחזקאל לנדאו בן השנים עשרה, אותו נער שלימים נודע כ"נודע ביהודה", רבה של העיר פראג, אמר הנער: "תמה אני על גדולי ישראל, שאינם מוצאים בתורה תשובה המתירה את הענין!!!!" "הא כיצד?" נשאל. והשיב: "בפרשת בשלח, בחומש שמות, מוצאים אנו שאמר משה רבנו לישראל: "את אשר ראיתם את מצרים היום לא תוסיפו לראותם עוד עד עולם". ואחרי כמה פסוקים נאמר: "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים". מכאן, שראית פני המת אינה ראיה. ועל כן, אין שבועתו של האח חלה גם על ראית פני אחיו המת".



הליכות מלכי

ט"ז בשבט

בליל ט"ז בשבט, שיחול בליל חמישי (רביעי בערב) נוהגים להרבות באכילת פירות, ולכן נבאר בקציר'ת האומ'ר את סדר הברכות הנכון.



פירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל הם שבעה מינים, ככתוב (דברים ח. ח.) ארץ חיטה ושעורה וגפן ותאנה ורימון, ארץ זית שמן ודבש. (ופירוש "דבש": תמרים. וכמבואר בירושלמי פ"א

דביכורים ה"ג.) ופירות שבעת המינים קודמים לברכה לכל שאר מיני פירות העץ, וכגון שנמצאים לפניו תפוחים ותמרים (שהתמרים הם משבעת המינים), או שקדים וצימוקים (שהצימוקים הם משבעת המינים, שהרי הם באים מהגפן), מברך תחילה על אותו מין שהוא משבעת המינים, ואוכל ממנו, ואחר כך אוכל מה שירצה. וכתב מרן הרב עובדיה יוסף שליט"א, שאף אם אותו המין שאינו משבעת המינים, חביב עליו יותר, כגון שחביבים עליו התפוחים יותר מן התמרים, או השקדים יותר מן הצמוקים, לעולם שבעת המינים קודמים, לברך עליהם תחילה (משום שקדימתן בברכות היא לא מחמת חביבותן, אלא מחמת חשיבותן שנזכרו בפסוק).

וכל הקודם בפסוק בשבעת המינים עצמם, קודם לחברו, דהיינו למשל, התאנה קודמת לעגבים, שכן בפסוק היא מוזכרת ראשונה, ותמרים קודמים לעגבים, כי התמרים נכתבו שניים אחרי מילת "ארץ" שבפסוק (ארץ זית שמן ו"דבש"), והגפן נכתב שלישי למילת "ארץ" הראשונה שבפסוק (ארץ חיטה ושעורה ו"גפן"), ולכן התמרים קודמים גם לתאנה ולרימון, משום שחשיבות הפרי נמדדת, על פי קרבתו למילת "ארץ" שבפסוק.

נמצא משפט הקדימה בברכות שבעת המינים כך הוא: ברכת "המוציא לחם מן הארץ" קודמת לכל דבר, (ומפני כך מכסים את החלות לפני הקידוש בין בשבת ויום טוב, להראות כאילו אין כאן פת לפנינו בכדי להקדימו, וכפי שביארנו כבר בהלכות קידוש, כי כל דיני הקדימה הם דווקא כשנמצאים שני המינים לפנינו וברצונו לאכול משניהם, אבל אין צורך להמתין עד שיבוא לפנינו המין שמוקדם לברכה.) ולאחר מכן ברכת "בורא מיני מזונות", ולחם או עוגה שעשויים מקמח חיטה, קודמים ללחם או לעוגה שעשויים מקמח שעורים, שהרי חיטה נכתבה בפסוק לפני שעורה. ואחריהם זית, ואחריו תמרים, ואחר כך עגבים, ואחר כך תאנים, ואחר כך רימונים, ואחריהם שאר מיני פירות העץ. וברכה אחת שמברך "בורא פרי העץ" פוטרת כל מיני פירות העץ שבדעתו לאכול כעת.

אם טעה והקדים פרי עץ המאוחר בפסוק לחברו, כגון שבירך "בורא פרי העץ" על רימון, ויש לפניו תאנים, או אפילו בירך על פרי שאינו משבעת המינים, כגון תפוח, ויש לפניו פירות משבעת המינים, יצא ידי חובת הברכה ואינו חוזר לברך שוב. שאין משפט הקדימה של שבעת המינים כסדרן, אלא לעניין לכתחילה ולא לעכב בדיעבד.

מעשה שהיה שמו של הגאון רבי שמואל שטרשון, הנודע מהגהות הרש"ש על הש"ס, התפרסם בעם ישראל לא רק בשל גאונות בתורה: רבי שמואל עסק רבות בצרכי הצבור והקים "גמילות חסדים" להלוואת כסף לנצרכים. הקפדה מרובה הקפיד על תשלומיהם של הלויים לקופת הגמ"ח, שאם לא כן - ידע - עלולה הקופה להתרוקן, חלילה, ואז לא יוכל איש ליהנות מכספי ההלוואות.

אחד הלויים, היה זה יהודי פשוט, נטל פעם הלוואה בשיעור מלא רובל והתחייב לשלמה מקץ ארבעה חדשים. בהגיע יום הפירעון, בא אותו יהודי אל בית רבי שמואל לשלם את חובו, נאמר לו כי הרב שוהה בבית המדרש. פנה אפוא לשם וראה את הרש"ש רכון על גמרא ושקוע בסוגיה קשה. ניגש אליו היהודי, הניח את צרור כספו על הגמרא ואמר: "זהו החוב שלי".

שקוע בתלמודו נענע הרש"ש בראשו לעומת היהודי, לומר כי העניין ברור. יצא היהודי מבית המדרש, והרש"ש המשיך בלמודו. תוך כדי למוד פרח העניין מראשו, ובדפדופו כה וכה בדפי הגמרא כיסה את הדף שעליו הניח היהודי את שטרות הכסף. משסיים ללמוד, סגר את הגמרא, אחזה בידו ויצא מבית המדרש.

כאמור, הקפיד הרש"ש הקפדה מרובה על החזרת החובות לקופת הגמ"ח. לעיתים תכופות עיין ברשימת הלויים, לדעת מי מהם הגיע זמן פירעונו, והיה - אם הלה התמהמה, שלח להזכיר לו את חובו. כדרכו, עיין גם הפעם ברשימת הלויים, והנה ראה כי אותו יהודי טרם שילם את חובו, אף שזמן הפירעון עבר, שלח אפוא להודיעו, כי עליו לפרוע את חובו. מבהל כולו בא היהודי אל בית הרש"ש, ואמר: "הן שלמתי כבר!".

אך הרש"ש שדבר התשלום פרח לחלוטין מראשו, החליט לתבוע את היהודי לדין תורה, על שגזל הוא את הציבור. הדיינים נתנו ליהודי ארכה על מנת לחשוב בדבר ולהתחרט על מעשהו.

השמועה על דין התורה בין הרש"ש ליהודי הפשוט עשתה לה כנפיים. בולנא, עירו של הרש"ש, יהודי העיר נדהמו לשמוע, כי בדין התורה העז היהודי הפשוט להכחיש את טענת הרש"ש ולטעון כי שילם את חובו. אין צורך לספר לצד מי נטו יהודי העיר. לא יפלא, כי אותו יהודי סבל סבל רב: הציקו לו, פטרוהו מעבודתו בטענה שהוא גנב, ובנו - ששבע גם הוא השפלות וביזיונות - ברח מוילנא.

לא ארכו הימים והרש"ש שוב עיין באותה גמרא, שאחז באותו יום בבית המדרש. תוך כדי דפדוף - מצא את שטרות הכסף ומיד צץ ועלה המאורע בזיכרונו. מזעזע עד עמקי נשמתו מיהר להזמין את היהודי, בעל החוב, אל ביתו.

היהודי הגיע, והרש"ש קם לפניו ואמר לו: "במה אפייס אותך על כל הצער, עגמת הנפש והבושה שגרמתי לך? מוכן אני לבקש את סליחתך בפרהסיא, לעיני כל הקהל בבית הכנסת, ובאזניהם אשמיע דברים כהויתם". והיהודי, שהצער והסבל נכרו היטב על פניו, השיב: "לא יא בכך כדי לפייסני. שכן, מה יאמרו הבריות? ברוב צדקות וענותו נכמר ורחמיו של הרב על היהודי העלוב הזה - ועל כל החליט לפייסו בפרהסיא. כך יאמרו האנשים, אך הרושם כי גנב ושקרן אני - לא ימחה מלבי! אכן, בקשת סליחה בבית הכנסת לא תחזיר אלי את בני שנמלט מוילנא מרוב בושה.."

הבין הגאון את מצבו הקשה של היהודי הניצב לפניו. הוא שקע בהרהורים בחפשו דרך כיצד לעזור לאותו יהודי אומלל, ששקע בצרות אך ורק באשמתו. חלפו דקות אחדות, ולפתע התנער הרב, רעיון עלה במוחו. "שלח לקרוא לבנך לשוב לויילנא", אמר אל היהודי "אקח אותו חתן לביתי, לאחר מעשה כזה יסור ממך כל חשד!".

לשמע הדברים - נאלם היהודי דום. להפתעה נפלאה שכזו לא פלל. מקץ ימים אחדים נערכו ארוסייהם של בת הרב ובן אותו יהודי, וכל נכבדי וילנא נטלו בהם חלק. הבריות לא חדלו מלדבר על המאורע. הם ראו בכך יד ה', היושב ומזוג זיווגים. ומכיון שבשמים הכריזו "בת הרב תהא אשתו של בן היהודי הפשוט" - ארע כל המאורע בדבר הכסף, כדי לגלגל את הדבר, שמדרך הטבע לא היה יוצא לפועל...

עלון זה יוצא בתרומת הגבירים היקרים החפצים בעילום שם, וברכתי שגורה להם, שה' ישלם פועלם, ותהי משכורתם שלמה מאת הבורא יתברך, העורך